

ויטע אשל בבאר שבע

במדרש תהלים (שוחר טוב סימן לו) "אשל" ראשי תיבות אכילה שתייה לווייה. הכוונה שאברהם אבינו הקים בבאר שבע, הכנסת אורחים, לאכילה שתייה וכן ה' מלווה את האורחים. אמר הגאון מווילנא, שכונת אברהם אבינו היה לתקן את מה שקלקלו ראשונים, אדם הראשון קלקל באכילה, כשאכל מעץ הדעת. נח קלקל בשתייה, וישת מן היין וישכר. אנשי סדום קלקלו שלא קימו הכנסת אורחים, ולא היו מלווים את האורחים. בספר "מי שלמה" הביא מעשה באיש שהיה מכניס אורחים גדול מאוד, ביום מן הימים נשרף ביתו רחמנא ליצלן. שאלו את הגר"א ז"ל איך לא הגינה עליו זכות מצות הכנסת אורחים, הרי היה זריו מאוד במצות הכנסת אורחים? השיב הגר"א כיון שמנהגו היה לקיים מצות אכילה ושתייה לבד, ולא קיים מצות לויה, נשאר מתיבת אשל רק אש, לכן לא היה כח למצוה להגן עליו, כי לא השלימה כמו שצריך. בפרשת שופטים במצוות עגלה ערופה כתוב, "ידינו לא שפכה את הדם הזה" אומר רש"י לא פטרנוהו בלא לויה. והקשו וכי אם לא ליווהו, האשמה של הרצח על ב"ד? וכי ה' להם ללוותו עד העיר הבאה, עד שיגיע למחוז חפצו? רק מתרצים שאם היו מלווים אותו, ה' לו כח לעמוד נגד הקמים עליו. ה' לו בטחון עוצמה, באידיש קוראי לזה "קוראש" ואם ה' לו בטחון הוא ה' יכול לעמוד כנגד אלו שבאו לרוצחו נפש, אבל כשהלך לבד והי' חלש בעצמו לא ה' לו כח להתגונן נגד אלו שעמדו כנגדו. לפעמי מילה טובה לווי. יש בא כח להחיות מתים, היא נותנת כח לאדם לעמוד נגד הקמים עליו. נותנת כח לעבור את הכל הקשיים.

לשון הרע בתקופת הבחירות

שאלה א. האם מותר לדבר "לשון הרע" על מפלגה חרדית, כשכל המטרה היא לדעת באיזו מפלגה כדי לבחור?

תשובה: בספר חפץ חיים כתב שמותר לדבר לשון הרע לתועלת. כל שמטרת המדבר להועיל למספר או לשומע, ואין כאן איסור לשון הרע. המשמעות של לשון הרע, הוא דיבור רע, ובאופן שהדיבור לתועלת זה דיבור טוב. ולכן אם הדיבור הסיפור השיחה לתועלת מותר לדבר ולפעמים אף מצווה לדבר. אך יש 5 תנאים בדבר:

1. שיתבונן היטב במעשה חבריו, ויברר שבאמת המעשה שעשה פלוני הוא רע. לפעמים אנשים מספרים דברים ומדברים ללא הרף, וכשמבררים את הדברים רואים שכל הדבורים הם שקר מיסודם, אותו פלוני לא התכוין רע, הוא רצה לעשות טוב וכדומה.
2. שלא יגדיל בסיפורו את הענין, ידייק לספר אך ורק את האמת.
3. שיתכוין לתועלת. כל ההיתר הוא רק אם אין כאן כוונה זדונית, אבל אם המספר שונא של המדובר, אסור לו לספר עליו. וכן אם הוא גם נכשל באותה עבירה, אסור לו לספר עליו, כי בוודאי אינו מתכוין לתועלת.
4. אם יכול לסובב את הענין בלא לדבר לשון הרע, אסור לו לספר לשון הרע.
5. דווקא אם בסיפורו לא יגיע נזק לנידון, יותר ממה שמגיע לו.

שאלה ב. האם מותר לדבר לשון הרע, על מפלגה שאינה שומרת תורה ומצוות?

תשובה. אם המפלגה היא מפלגה שמצהירה שהיא נגד הדת, דינה כמומר להכעיס, שאינם בכלל עמיתך, ומותר לדבר עליהם לשון הרע. יש שרצו לרדוף היום את כל אלו שאינם שומרי תורה ומצוות כמו תינוקות שנשבו. אמנם בשו"ת תשובות והנהגות כתב שמי שהוא מצהיר שהוא נגד הדת, ומתריס ומדיח, אינו בכלל תינוק שנשבה, ואינו בכלל עמיתך. אמנם אם המפלגה אינה שומרת תורה ומצוות, אך היא לא מתריסה נגד הדת, הם בכלל עמיתך. ואסור לדבר עליהם לשון הרע סתם, רק לתועלת, דהיינו כדי לגנות אנשי רשע שאנשים אחרים לא ילמדו מהם, וכן בכדי שאולי הם יחזרו למוטב, וכמוכין צריך להתכוין לתועלת ולא לשם פוליטיקה.

שאלה ג. האם מותר לספר לשון הרע כשהדברים מפורסמים, שכולם יודעים אותם?

תשובה: דברים מפורסמים מותר לדבר אך ורק, אם אין כוונת המספר לגנות את המדובר, כל שמדבר סתם, כי זה הנושא, כך מספרים עליו, אבל לא מתכוין לגנות, כגון לומר שראש ממשלה בחקירות, בלי לנקוט צד כל שהוא, זה מותר, [על זה מסתמכים כל העיתונים החרדים, שכותבים את כל הנתונים המפורסמים], אבל אם מתכוין לגנות את המדובר, זה איסור גמור. החפץ חיים כותב בכלל ב' בסופו, שלא כדי לסמוך על ההיתר של דברים המפורסמים, כיון שרק הרמב"ם מתיר זאת, ושאר ראשונים חולקים עליו, עכ"פ המיקל יש לו על מי לסמוך.

חכמת הנודע ביהודה

יהודי שהי' גר בפרג ה' זקוק לפרנסה. מה עשה? עזב את אשתו ובניו, והלך לכפר להיות שם מלמד תינוקות. לאחר שנה, קבל שכרו מאה זהובים, ורצה לשלחם לאשתו. בימים ההם לא היה דואר במדינה, וכל הרוצה לשלוח כסף מעיר לעיר היה מוסר את הממון לעוברי - דרכים ומשלם דמי - טרחה.

עבר בכפר יהודי סוחר בעורות. שאלו המלמד: לאן אתה נוסע? אמר לו הסוחר: לפרג. בקש המלמד ממנו שימסור את מאת הזהובים לאשתו. הסוחר סרב. התחנן המלמד לפניו ואמר לו: אשתי עניה ואין בידה פרוטה לפרוטה, ובמה תפרנס את בני? תן לה כמה שתרצה, ובלבד שתעשה בקשתי. אמר לו הסוחר: אנכי אקח את הכסף בתנאי שתודיע לאשתך שהרשות בידי לתן לה כמה שאני רוצה. מכיון שלא היה למלמד ברירה אחרת, הסכים, וכתב לאשתו פתק בלשון הזה: אני שולח לך בידי כתב זה, סך של מאה זהובים, על מנת שיתן לך כמה שהוא רוצה. כשבא הסוחר לפרג קרא לאשת המלמד ומסר לה את הפתק ואמר לה זהוב אחד אני נותן לך, ותשעים ותשעה אני לוקח לעצמי. בכתה האשה והתמרמרה על הגזלה, אף התחננה לפניו בדמעות לרחם עליה ועל בניה, אך הסוחר אטם אוזניו משמוע, וטען שבעלה הסכים לתנאי שיהא רשאי לתת לה כמה שהוא רוצה, וברצונו לתן לה אך זהוב אחד.

קראה האשה, את הסוחר לדין תורה לפני הנודע ביהודה, שהי' מפורסם בפקותו ובחכמתו. שמע הרב את הטענות שני הצדדים, אחר כך שאל את הסוחר: כמה אתה רוצה? השיב לו הסוחר: תשעים ותשעה זהובים. פסק הרב ואמר: ובכן נתן נתן לתן לאשה, תשעים ותשעה זהובים, ולך תקח אחד, כי כך כתוב מפורש: על מנת שיתן לך כמה שהוא רוצה. כמה אתה רוצה? תשעים ותשעה, ובכן עליך לתן לה כסכום הזה.